

економічному підйому країни. Вона є також невід'ємною частиною загальних здібностей людей, які в умовах суттєвої невизначеності розвитку виробничих систем надають можливість невід'ємно адаптуватися до нових професій, про які йшла мова вище, та видів діяльності. Професійна освіта виконує функцію підготовки людей з урахуванням їхніх інтересів і здібностей до виконання різноманітних професійних ролей і завдань, що виникають у суспільстві. У відповідності до одержаних компетентностей люди стають учителями, лікарями, зоотехніками, комп'ютерщиками, банківськими службовцями та ін.

Список використаних джерел:

1. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія / В.Ю. Биков. – К. : Атіка, 2009. – 648 с.
2. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців [монографія] / Р.С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр ; за ред. член-кор. НАПН України Гуревича Р. С. – Львів : Вид-во «СПОЛОМ», – 2012. – 502 с.
3. Інформаційно-комунікаційні технології у професійно-технологічній освіті : Монографія / А.М. Гуржій, Р.С. Гуревич, М.Ю.Кадемія, та ін. / за ред. академіка НАПН України Р.С. Гуревича, у 2-х томах. – Вінниця : Нілан ЛТД, 2016. –ч. 1. – с.412., ч.2 – 376 с.
4. Козяр М. М. Віртуальний університет / М.М. Козяр, О.Б. Заїчко, Т.Е. Рак. – Львів : ЛДУ БЖД, 2009. – 168 С.

УДК 378.015.31:174

О.В. Волошина, В.І. Андрєєва, Вінниця, Україна
O. Voloshyna, V. Andreeva, Vinnytsia, Ukraine
e-mail: woloshina5555@gmail.com

ДЕОНТОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Анотація. У статті обґрунтовано значення деонтологічної культури як складової професійної готовності вчителя в контексті становлення Нової української школи. Представлено ретроспективний аналіз становлення нормативних вимог щодо професійної поведінки педагогів. Доведено, що деонтологічна культура є складовою професійної культури. Розкрито поняття деонтологічної готовності як стану свідомості вчителя, наявності певних компетенцій, які відповідають вимогам педагогічної деонтології.

Проаналізовано типові аспекти педагогічної деонтології (сучасні етичні професійні норми; проблеми морального виховання); ситуативні аспекти педагогічної деонтології (власна відповідальність за прийняття рішень у кожній конкретній ситуації). Визначено значення деонтологічної підготовки майбутніх учителів у контексті викладання дисциплін педагогічного циклу. Розкрита роль педагогічної практики у формуванні деонтологічної культури майбутнього вчителя.

Ключові слова: деонтологія, педагогічна деонтологія, професійна культура, професійна готовність, деонтологічна готовність, деонтологічна свідомість.

DEONTOLOGICAL CULTURE AS A PROFESSIONAL READINESS OF A TEACHER

The article substantiates the deontological culture as a component of the teacher's professional readiness. In the context of the formation of the New Ukrainian School, the example of a teacher becomes a key educational element. The definition of "deontology" as a science of professional behavior of a person is presented. The value of pedagogical deontology, which develops rules and norms of behavior of the teacher in the field of his professional activity, is revealed. A retrospective analysis of the formation of normative requirements concerning the professional behavior of teachers is presented. It is proved that deontological culture is an integral part of professional culture. The concept of deontological readiness as a state of consciousness of a teacher, the presence of certain competences that meet the requirements of pedagogical deontology is disclosed.

Typical aspects of pedagogical deontology (modern ethical professional standards; problems of moral education); situational aspects of pedagogical deontology (own responsibility for decision making in each particular situation).

The significance of the gastric preparation of future teachers in the context of teaching the disciplines of the

pedagogical cycle is determined. The role of pedagogical practice in the formation of the deontological culture of the future teacher is revealed.

Key words: *deontology, pedagogical deontology, professional culture, professional readiness, deontological readiness, deontological consciousness.*

Постановка проблеми. Запорукою успішної розбудови української держави, подолання загальної кризи в суспільстві є духовне відродження народу. Майбутнє української нації залежить від змісту моральних цінностей, які закладаються в серця молодих людей, і від того, якою мірою духовність стане основою їхнього життя.

У Законах України „Про вищу освіту”, „Про освіту”, в Державній національній програмі „Освіта” („Україна XXI століття”), у Концепції національного виховання, в Національній доктрині розвитку освіти в Україні, у Програмі „Вчитель” акцентується увага на тому, що основною силою модернізації системи освіти є педагог, високий рівень освіти та фахової підготовки якого передбачає сформованість моральних цінностей.

У Новій українській школі виховання не буде винесено в окремі «заняття з моралі». Формування характеру можливе лише через наскрізний досвід. Усе життя Нової школи буде організовано за моделлю поваги прав людини, демократії, підтримки добрих ідей. У формуванні виховного середовища братиме участь весь колектив школи. У закладах буде створюватися атмосфера довіри, дружелюбності й доброзичливості, взаємодопомоги і взаємної підтримки при виникненні труднощів у навчанні та повсякденному житті. Ключовим виховним елементом стане приклад учителя, який покликаний захопити дитину [4].

Аналіз попередніх досліджень. Проблема формування загальнолюдських моральних цінностей особистості є ключовою для всіх наук про людину: філософії, історії, соціології, права, культурології, психології, педагогіки. Педагоги (І. Бех, Є.Бондаревська, А.Глуценко, М.Євтух, Є.Зеленов, С.Золотухіна, О.Сухомлинська, Г.Шевченко) зазначають, що загальнолюдські моральні цінності є провідним механізмом впливу на особистість та її поведінку, вказують на шляхи реалізації духовно-морального потенціалу.

Мета статті: розкрити значення деонтологічної культури як складової професійної готовності вчителя.

Виклад основного матеріалу. Термін «деонтологія» був введений в науковий обіг на початку XIX століття для позначення науки щодо професійної поведінки людини. На думку Г. Караханової, «специфіка деонтології передбачає певну сукупність етичних правил, обмежень, які необхідно виконувати кожному в повсякденному житті у всіх видах діяльності» [2, с. 2], тому сутнісні характеристики деонтології визначають обов’язок, честь, совість, віру, справедливість, гідність. Також деонтологія повинна бути спрямована на формування у кожної людини внутрішнього переконання в необхідності їх виконання.

Поняття «деонтологія» відноситься до будь-якої професійної діяльності: медичної, юридичної, педагогічної тощо.

Актуальність деонтології пов’язана і зі зростанням різноманітних деонтологічних практик; в сучасному світі велике значення набуває пошук нових форм взаємодії людей з опорою на моральні принципи і на належну поведінку людини в суспільстві. Отже, ми говоримо про цінності, які будуть дієвими, якщо вони народжуються в соціальній сфері, а не конструюються інтелектуально; механізм формування нормативних принципів супроводжується рефлексією власної діяльності. В цьому випадку індивід дійсно отримує навички, а навички стають доведеними до автоматизму. А механізм рефлексії дозволить співвідносити власні вчинки та дії інших з нормативами.

Поняття «деонтологія» відноситься до будь-якої професійної діяльності: медичної, юридичної, педагогічної тощо. В аналізі сучасної соціокультурної реальності ключова роль належить педагогічній деонтології. Так, теоретик цього напрямку К. Левітан визначає педагогічну деонтологію як «науку про професійну поведінку педагога» [3, с. 5], але більшого значення педагогічна деонтологія набуває в процесі формування моральних цінностей суспільства засобами освіти, виховання та деонтологічної культури.

Норми професійної поведінки завжди історичні. Вони формуються самими людьми відповідно до уявлень про належне, допустиме, можливе, цінне.

Нормативні вимоги до професійної поведінки педагогів розроблялися задовго до введення терміна «деонтологія». На це впливали політичний лад, соціально - економічні відносини, національні й релігійні традиції тощо. Давньоримський вчений Квінтіліан писав, що учителем може бути високоосвічена людина, і тільки та людина, яка любить, розуміє, вивчає дітей. Учитель повинен бути стриманим, тактовним, знати міру похвал і покарань, являти приклад моральної поведінки для учнів.

Середньовічна педагогіка доводила необхідність ламати й пригнічувати волю дитини, а вчителя не уявляли без різки. Велику роль у розвитку принципів деонтології зіграли праці Я.Коменського. Він розробив кодекс учителя, де йдеться, що основою виховання є особистий приклад вчителя.

Й. Песталоцці вважав, що справжній учитель у кожній дитині знайде позитивні якості, які допоможуть дитині стати корисним для суспільства громадянином.

А. Дістервег сформулював чіткі вимоги до вчителя: досконало володіти викладанням предмета; любити свою професію та дітей; постійно займатися самовдосконаленням; бути громадянином і відстоювати прогресивні переконання; бути суворим, вимогливим, справедливим.

Любов до дітей – характерна моральна риса радянських вчених-педагогів. Вона зумовлена гуманістичною спрямованістю їхньої діяльності.

Про А. Макаренка говорили, що він згоряв у вогні дієвої любові до дітей. Любов до дітей стала для нього органічною потребою і виявлялась завжди непомітно: чи в приголубленні їх, чи в доброму слові, чи в підтримці або допомозі.

В. Сухомлинський підкреслював: «Школа – це насамперед учитель. Особистість учителя – наріжний камінь виховання. Усе, що здійснюється у процесі виховної роботи: формування поглядів, переконань, ідеалів, світогляду, інтересів, захоплень – усе, як у фокусі, сходиться в особистості педагога» [7, с. 423].

Сучасні науковці зазначають, що любов до дітей створює сприятливу духовну атмосферу для педагогічної творчості. Діти потребують уваги й глибоко відчують її. Під впливом ласкавого, приязного до них ставлення вчителя вони почувають себе більш впевнено. Так, бельгійські психологи М.Робер і Ф.Тільман зазначають: «Якщо оточуючі ставляться до дитини з розумінням і доброзичливістю, то в дитини розвиваються потреби соціального характеру. Вона буде відкритою, привітною й альтруїстичною. У неї не буде причини для розвитку агресії. Їй не доведеться пригнічувати власні ворожі імпульси щодо оточення. Якщо ж оточуючі дитину люди будуть ставитися до неї суворо, без любові, то вона почне поводитися агресивно й розвинується у неї потреби асоціального характеру; вона стане або замкнутою, або в неї сформується дух незалежності й авантюризму» [5, с. 83].

Отже, деонтологічна культура є важливою складовою професійної культури вчителя.

У структурі професійної культури фахівця розрізняють два блоки: професійно-організаційний (знання, вміння, досвід, майстерність) та соціально-моральний (ціннісні орієнтації, морально-вольові якості, які визначають ставлення до предмета, процесу, суб'єктів діяльності, засобів і результатів праці).

В. Сластьонін зазначає, що основним компонентом структури особистості вчителя виступає професійна педагогічна спрямованість, що утворює «той каркас, навколо якого компонується основні властивості особистості вчителя» [6, с. 59]. Учений зазначає, що проблематично відокремити «власне педагогічні якості від інших різноманітних властивостей особистості вчителя, які впливають на його успішну діяльність. Вони проявляються, формуються і розвиваються в загальній структурі властивостей, відносин і дій особистості вчителя як суб'єкта педагогічної діяльності; є синтезом різноманітних здібностей, якостей розуму, почуттів і волі» [6, с. 74].

Виховання людини потребує, щоб відносини між учителем і учнями були насамперед людськими, гуманними, що включають у себе повагу і любов, довір'я і приязність, природність невимушеність. Тільки тоді можна по-справжньому пізнати учня. Природньо, що гуманні стосунки між учителем і учнем не створюються автоматично, вони – результат великих зусиль учителя.

Практика створення в школі людських стосунків між учителем і учнем сформувала низку моральних вимог до вчителів, серед яких можна виділити насамперед такі: знати і вивчати учнів, поважати їх, бути тактовним з ними, поважати учнівський колектив тощо. Ці вимоги, як це очевидно, є вимогами професійними, однак вони мають і свій моральний бік.

Як і всі моральні відносини, стосунки між учителем і учнем – двосторонні: учитель і учень впливають один на одного, взаємодіють між собою. Проте сторони у цьому процесі взаємовпливу не рівноцінні: основною, активною і провідною є вчитель. Його моральні погляди і переконання, почуття і звички, дії і вчинки мають вирішальний вплив як на формування моральності учня, так і на відносини, що складаються між учителем і учнями, оскільки учитель, внаслідок свого професійного обов'язку, формує ці відносини свідомо [1, с. 68].

У сучасному суспільстві освітня сфера є не тільки транслятором знань як інформації, але й майданчиком для отримання досвіду – знань дієвих, тобто компетенцій. Отже педагог, доводиться визнати, в певному сенсі переймає у інститута батьківства відповідальність за формування ключових соціальних нормативів і моделей поведінки.

Отже, сьогодні в контексті вимог сьогодення, реформи Національної школи доречно говорити про деонтологічну готовність педагога.

Ми вважаємо, що деонтологічна готовність – стан свідомості вчителя, це наявність певних компетенцій, які відповідають вимогам педагогічної деонтології.

Деонтологічна готовність є невід'ємною складовою загальної готовності вчителя, що відображає рівень розвитку професійної свідомості, усвідомлення важливих аспектів професійної діяльності. Ішими словами, це інтеграційна характеристика особистості педагога, яка включає науково теоретичну, методичну та психолого-

педагогічну підготовку, а також професійні вміння та професійно значущі якості особистості. Отже, формування деонтологічної готовності педагога не є відокремленим процесом.

Деонтологічна готовність учителя характеризує рівень розвитку його професійної компетенції, пріоритетність ціннісних орієнтацій, ступінь засвоєння і дотримання норм педагогічної етики, деонтології, правил соціального життя, інших законодавчих актів. Деонтологічна готовність педагога означає не тільки знання й розуміння педагогічної деонтології, а й активну діяльність щодо її впровадження в різні сфери закладів освіти.

Деонтологічна готовність - наслідок деонтологічної підготовки, виховання майбутніх педагогів в умовах вищого навчального закладу, в процесі якого відбувається усвідомлення майбутнім учителем власного професійного обов'язку; формується власна деонтологічна свідомість, деонтологічна самосвідомість; відбувається перетворення знань й самосвідомості в переконання, формується власне кредо.

Формування деонтологічних свідомості відбувається протягом усього життя педагога, але починати цей процес необхідно ще в юнацькому віці. Майбутній педагог повинен виховати в собі таку якість, як упевненість у правильності власних суджень, тобто у нього повинні сформуватися власні переконання, які дозволять усвідомлено діяти відповідно до своїх ціннісних орієнтацій. Переконання, які формуються внаслідок деонтологічної підготовки, є найбільш досконалим відображенням педагогічної свідомості, а також показником ставлення до професійного обов'язку.

У педагогічній діяльності знання громадських норм і правил моралі, особливостей роботи в системі «людина-людина» для вчителя є важливою умовою відповідності принципам педагогічної деонтології.

Почуття професійного обов'язку, яке сформувалося зі внутрішнього почуття і за велінням серця, деонтологічна схильність допомагає вчителю формувати взаємини з учнем, розуміти його настрій, мобілізувати власні сили на розвиток особистості учня.

Отже, деонтологічна готовність педагога - це позитивний професійний стан свідомості педагога в дії (деонтологічної свідомості), яка поступово трансформується в самосвідомість. Проявом самосвідомості вчителя є виникнення рефлексії, усвідомлення мотивів своєї поведінки, розуміння професійного обов'язку.

На наш погляд, зміст деонтологічної самосвідомості педагога складають такі установки:

- установка на формування педагогічної культури, яка передбачає віру в принцип «Не нашкодь психічному, фізичному здоров'ю учня!»;

- установка на наявність почуття справедливості, що проявляється в умінні об'єктивно оцінювати роботу, знання учнів; в умінні критично оцінити як власну поведінку, так і поведінку інших; в самокритичному ставленні до власних вчинків;

- установка на формування загального і спеціально-професійного інтелекту, ерудованості не тільки у сфері власної професійної діяльності, а й у суміжних галузях, оволодіння педагогічною майстерністю.

Вважаємо, що проблеми педагогічної деонтології можливо розділити на два види: типові й ситуативні. До типових відносяться сучасні етичні професійні норми; проблеми морального виховання. До ситуативних – власна відповідальність за прийняття рішень у кожній конкретній ситуації. Формування деонтологічної культури повинно бути спрямоване не тільки на виконання етичних вимог і правил поведінки, а й на формування деонтологічної свідомості, усвідомлення деонтологічних позицій професійних знань, відносин між людьми, а також формування особистісних якостей педагога. Особливо виразно це проявляється під час педагогічної практики студентів.

Педагогічна практика входить в навчальний процес як один з завершальних циклів в підготовці майбутніх учителів. Педагогічна практика проходить у два етапа: пропедевтична та активна в закладі середньої освіти. Під час практики відбувається теоретичне осмислення отриманих знань; розуміння, які саме методи та прийоми необхідно використовувати у кожній конкретній ситуації; на які принципи виховання необхідно опиратися.

Дуже важливо, щоб поведінка майбутнього учителя відповідала нормам професійної поведінки. Не завжди наявні теоретичні знання щодо етичних норм відповідають реальній поведінці вчителя. Педагоги несуть серйозну моральну відповідальність, мають зобов'язання не тільки перед учнями, але й перед суспільством в цілому.

На підтвердження цієї думки наведемо слова К. Ушинського: «... вчитель повинен бути освіченим, теоретично підготовленим в галузі педагогіки і психології. Але йому недостатньо мати глибокі знання. Він повинен бути людиною з твердими, глибокими і послідовними переконаннями. Без переконань не можна працювати з творчим натхненням. Будь-який метод виховання, яким би він хорошим не був, якщо не перейшов в переконання вихователя, залишається мертвою буквою, що не має ніякої сили в дійсності [8, с. 210].

Висновки. Отже, ми вважаємо, що формування деонтологічної готовності майбутніх педагогів – одне з головних завдань Нової української школи. Цей процес буде успішно реалізованим, якщо стане провідною

метою професійного навчання і виховання, обумовлює спрямованість освітнього процесу на засвоєння майбутнім учителем духовно-моральних цінностей.

Список використаних джерел:

1. Волошина О. В. Роль моральних відносин між учителем і учнями в навчально-виховному процесі. / О.В. Волошина // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – Випуск 41. – Вінниця, 2014. – С.66-70.
2. Караханова Г.А. Формирование нравственной культуры будущего учителя на уровне вузовской подготовки: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук. / Г.А. Караханова. - М., 2007. – 27 с.
3. Левитан К.М. Основы педагогической деонтологии : учебное пособие / К.М.Левитан. – Москва : Наука, 1994. – 192 с
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. // <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
5. Робер М.А. Психология индивида и группы. / М.А. Робер, Ф. Тильман. – Москва: Прогресс, 1988. – 256 с.
6. Сластенин В.А. Педагогика Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; Под ред. В.А. Сластенина. - М.: Издательский центр "Академия", 2013. - 576 с.
7. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором // Вибрані твори: В 5 т. – К.: Рад. шк, 1976-1977. – Т. 4. С. 393 – 626.
8. Педагогіка: Хрестоматія / Уклад.: А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – 2-ге вид, стер. – К.: Знання-Прес, 2006. – 700 с. 362

УДК 316.324

О.М.Джеджула, м. Вінниця, Україна / O. Dzhezdzhula, Vinnitsia, Ukraine
DzhezdzhulaO@ukr.net

ДУАЛЬНА ОСВІТА ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Анотація. У статті наведено структуру зовнішніх впливів на професійну діяльність майбутнього фахівця. Наведено короткий нарис розвитку дуальної освіти у світі, зокрема у Німеччині. Дуальна система освіти розглядається як форма організації навчального процесу, що передбачає поєднання теоретичної підготовки у навчальному закладі із тривалою, порівняно із традиційною формою здобуття вищої освіти, практичною підготовкою на виробництві. Висвітлено результати аналізу впровадження елементів дуальної освіти у Вінницькому національному аграрному університеті та Вінницькому національному технічному університеті. Показано можливість збалансування інтересів як роботодавців, так й студента та навчального закладу. Серед переваг навчання для студента за дуальною формою освіти визначено матеріальне забезпечення, гарантоване працевлаштування, отримання практичного досвіду, що сприяє професійній соціалізації майбутнього фахівця. Професійна соціалізація визначається як процес входження людини у професію і гармонізацію взаємодії з професійним середовищем. Дуальна система сприяє швидкому адаптуванню молодого фахівця до сучасних умов виробництва, формуванню спектру професійних та особистісних компетенцій, життєвих цінностей, соціальної відповідальності, які набуваються через участь у професійній діяльності, різноманітних цивільних актах. Розкрито ресурс дуальної освіти для професійної соціалізації студента. З'ясовано основні компоненти професійної соціалізації фахівця.

Ключові слова: дуальна освіта, професійна соціалізація, соціальне середовище, професійна діяльність.

Abstract. The article presents the structure of external influences on the professional activity of a future specialist. A brief essay on the development of dual education in the world, in particular in Germany, is given. The dual system of education is considered as a form of organization of the educational process, which involves the combination of theoretical training in an institution with a long, in comparison with the traditional form of higher education, practical training in the production. The results of the analysis of introduction of elements of dual education in Vinnytsia National Agrarian University and Vinnytsia National Technical University are presented. It is shown the possibility of balancing the interests of both employers, students and educational institutions. Among the benefits of